

SIVA KNJIGA O OSNOVNI ŠOLI V REPUBLIKI SLOVENIJI

dr. Kristijan Musek Lešnik

Cilj šolske prenove:

IZBOLJŠATI FUNKCIONALNO PISMENOST •

in

USPOSOBITI UČENCE ZA UČINKOVITO
IN KAKOVOSTNO KOMUNIKACIJO V
MATERINŠČINI!

*(Uspešnost katerega koli projekta se najbolje
meri po tem, kako dobro uresničuje svoje cilje!)*

Kako uspešno so se prenovitelji slovenske šole v zadnjih petnajstih letih lotili izboljšanja pismenosti slovenskih šolarjev? Je pismenost slovenskih šolarjev primerljiva z njihovimi vrstniki v visoko razvitih državah? Ali devetletka uresničuje cilje, ki so jim (ali bi jim vsaj morali) sledili njeni snovalci in načrtovalci: *izboljšati funkcionalno pismenost in usposobiti učence za učinkovito in kakovostno komunikacijo v materinščini?*

Najboljši odgovor na vprašanja o pismenosti slovenskih šolarjev, dajejo mednarodne raziskave, v katere so vključeni naši učenci:

- PIRLS - mednarodna raziskava, ki ugotavlja bralno pismenost učencev v četrtem razredu osnovne šole (v zadnji raziskavi iz leta 2006 so sodelovali učenci iz 45 držav in avtonomnih šolskih področij),
- PISA - mednarodna raziskava, ki ugotavlja bralno, matematično in naravoslovno pismenost dijakov v prvem letniku srednje šole, ki so v preteklem letu končali osnovnošolsko izobraževanje (v zadnji raziskavi PISA iz leta 2009 so sodelovali učenci iz 65 držav in avtonomnih šolskih področij).

Rezultati slovenskih šolarjev v obeh mednarodnih raziskavah v letu 2006 so se zdeli nadvse spodbudni. Tako spodbudni, da so spodbudili tudi takšne zapise:

“V Sloveniji smo na tem področju preko Pedagoškega inštituta vključeni v takšne projekte v okviru IEA in PISA. ... Ti testi so že pokazali, da so vsaj na ravni osnovnega šolstva rezultati primerljivi s tistimi v visoko razvitih državah. Manj bleščeče znanje naših otrok pri matematiki “kompenzirajo” visoke uvrstitve npr. na področju pisne artikuliranosti in geografije«.

(Dr. Darko Štrajn; Konstrukcija družbe v postopkih edukacije, Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2009)

Resnica je nekoliko drugačna

Dosežki slovenskih šolarjev v obeh raziskavah v letu 2006 so se zdeli tako spodbudni, da so jim sledile številne pozitivne ocene in izrazi zadovoljstva. V nekaterih manj resnih strokovnih krogih so se začele pojavljati interpretacije, pri katerih je prikazovanje odličnosti rezultatov doseglo naravnost epske in pravljične razsežnosti.

Pod vtisom nekaterih preoptimističnih “strokovnih” interpretacij so bili tudi v širši javnosti rezultati raziskave PIRLS 2006 sprejeti kot nadvse spodbudni³⁸, tako kot so bili tudi rezultati raziskave PISA sprejeti z

neprikritim zadovoljstvom³⁹. Takrat se je zdelo vse krasno in lepo: svet se je zdel nasmejan, naši šolarji so bili odlični, slovenska osnovna šola pa svetilnik odličnosti, ki slovensko družbo vodi proti zvezdam.

Ob vsesplošnem zadovoljstvu in rajanju ob rezultatih naših šolarjev ni bilo slišati junaka, ki bi opozoril, da morda vse ni tako zelo bleščeče, kot se zdi. In vendar so tudi ti, navidez tako odlični in blagodejni podatki, prinašali tudi nekatere manj prijetne podrobnosti, ki bi veselju morale dodati nekaj previdnosti:

1. rezultati raziskave PIRLS 2006 so bili res občutno boljši kot v raziskavi PIRLS 2001. Vendar je raziskava v letu 2001 zajela le učence 3. razreda osemletke, v letu 2006 pa je zajela učence 3. razreda osemletke in 4. razreda devetletke: oboji so dosegli skoraj enake rezultate, kar je pomenilo, da je k izboljšanju dosežkov naših šolarjev vodil nek drug dejavnik, dodatno leto šole in novi program in novi devetletni program pa nista prispevala nič,
2. čeprav so bili dosežki slovenskih šolarjev v raziskavi PIRLS 2006 boljši kot v letu 2001, so še vedno zaostajali za povprečnimi dosežki vrstnikov v razvitih državah,
3. v zvezi z rezultati PISE 2006 pa: ti so se zdeli res spodbudni, a ni nikomur padlo na pamet, da bi primerjal bralno pismenost šolarjev, ki so osnovno šolo opravili po starem programu s tistimi, ki so vsaj del programa opravili po programu devetletke (če bi, bi se verjetno že takrat pokazali trendi, ki so vodili k poraznim rezultatom tri leta pozneje).

Jaz kar na
mehurju čutim,
da je devetletka
ful dobra za
opismenjevanje.

Zdi setorej, da bi bilo malo več strokovne kritičnosti, treznosti, previdnosti in objektivnosti ob rezultatih iz leta 2006 še kako dobrodošlo in bi lahko preprečilo marsikateri poznejši šok. Zadnji rezultati slovenskih šolarjev v mednarodnih raziskavah namreč niso razveseljivi: naši šolarji ne dosegajo povprečne bralne pismenosti vrstnikov v razvitih državah, obenem pa je vse bolj jasno tudi, da na področju opismenjevanja slovenski osnovnošolci z dodatnim šolskim letom v devetletki niso pridobili nič. Z nekoliko več zdravega razuma se je vse to dalo napovedati že v letu 2006, pa čeprav so se nekaterim "strokovnjakom" takrat zdeli rezultati naših šolarjev tako sanjski in visoki.

RAZISKAVA: PIRLS

Raziskava PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) ugotavlja bralno pismenost četrtošolcev v različnih državah od leta 2001, Slovenija pa v njej sodeluje vse od začetka. V letu 1991 je bila izvedena njena predhodnica (raziskava The Reading Literacy Study), v kateri so prav tako že sodelovali slovenski šolarji. Raziskava PIRLS poteka pod okriljem zveze IEA (The International Association for the Evaluation of the Educational) .

Zadnja raziskava, ki je leta 2006 zajela učence iz 45 držav in samostojnih šolskih področij, se je osredotočila na štiri glavne procese razumevanja prebranega besedila:

- osredotočenje in priklic eksplicitno navedenega podatka,
- izpeljava preprostega sklepa,
- interpretacija in integracija idej in podatkov ter
- raziskovanje in vrednotenje vsebine, jezika in elementov besedila³³.

Kako rezultate raziskave PIRLS 2006 vidi slovenska "šolska stroka":

Kot smo že zapisali, je 522 točk pomembno višji dosežek, kot je bil povprečen dosežek PIRLS 2006.

(Dr. Ljubica Marjanovič Umek in dr. Slavko Gaber o rezultatih PIRLS 2006.)¹⁸

Slovenski devetletniki so v raziskavi PIRLS 2006 res dosegli pomembno boljši rezultat kot v prejšnji izvedbi raziskave v letu 2001. Obenem je bil ta dosežek slovenskih šolarjev tudi višji od mednarodnega povprečja raziskave PIRLS 2006.

Neprijetna resnica št. 43!

Slovenski učenci so v raziskavi PIRLS v letu 2006 res dosegli pomembno boljši rezultat kot 2001 in boljši rezultat od povprečja raziskave PIRLS 2006. A če upoštevamo dosežke devetletnikov v razvitih državah, ki bi morale biti referenčni okvir, kadar govorimo o mednarodnih primerjavah (Tabela 19), je slika drugačna: rezultati naših četrtošolcev so pomembno pod povprečjem razvitih držav, oziroma držav EU!

Tabela 19: Povprečni dosežki četrtošolcev pri bralni pismenosti, PIRLS 2006⁷.

	Povprečje 2001	Povprečje 2006
Slovenija	502	522
Razvite države ²	539	537
Države EU ³	532	536

Čeprav rezultati slovenskih šolarjev zaostajajo za povprečnimi dosežki vrstnikov iz razvitih držav, se je njihov rezultat v petih letih pomembno izboljšal, prepolovil pa se je tudi zaostanek za razvitimi državami, ki je v letu 2001 znašal več kot 30 točk, v letu 2006 pa še približno 15 točk. (Vendar se je v tem času pomembno spremenil tudi slovenski vzorec: raziskava 2001 je zajela učence 3. razreda osemletke, 2006 pa približno polovico učencev 3. razreda osemletke in polovico učencev 4. razreda devetletke. Izboljšanje dosežkov in zmanjšanje zaostanka za vrstniki iz razvitih držav bi lahko bilo torej tudi posledica tega, da ima veliko učencev v letu 2006 za sabo eno leto več šole in opismenjevanja.)

Neprijetna resnica št. 44!

Od leta 2001 do leta 2006 se je zaostanek slovenskih šolarjev za vrstniki iz razvitih držav pomembno zmanjšal. A če pogledamo nekoliko nazaj v času primerjamo še rezultate raziskave RLS (predhodnica PIRLS, ki je bralno pismenost učencev merila po podobni metodologiji) iz leta 1991, pridemo do osupljivega spoznanja (Tabela 19a): bralna pismenost naših devetletnikov se je v 15 letih sicer izboljšala, zaostanek za vrstniki iz razvitih držav pa je ostal podoben kot v letu 1991 (čeprav je v slovenskem vzorcu iz leta 2006 polovica učencev, ki imajo za sabo eno leto več šole od predhodnikov iz leta 1991).

Tabela 19a: Povprečni dosežki četrtošolcev, bralna pismenost, RLS 1991³⁴ in PIRLS 2006⁷.

	RLS 1991	Povprečje 2001	Povprečje 2006
Slovenija	498	502	522
Razvite države ²	511	539	537
Države EU ³	515	532	536

Raven bralne pismenosti slovenskih šolarjev se je v petnajstih letih nedvomno dvignila. Ta dvig je bil tako izrazit, da smo s strani “šolske stroke” prebirali spodbudna mnenja:

“Letos v Sloveniji opravljamo že četrti cikel Mednarodne raziskave bralne pismenosti (PIRLS v letih 2001, 2006, 2011, RL leta 1991). Rezultati kažejo, da bralna pismenost slovenskih četrtošolk in četrtošolcev močno narašča.

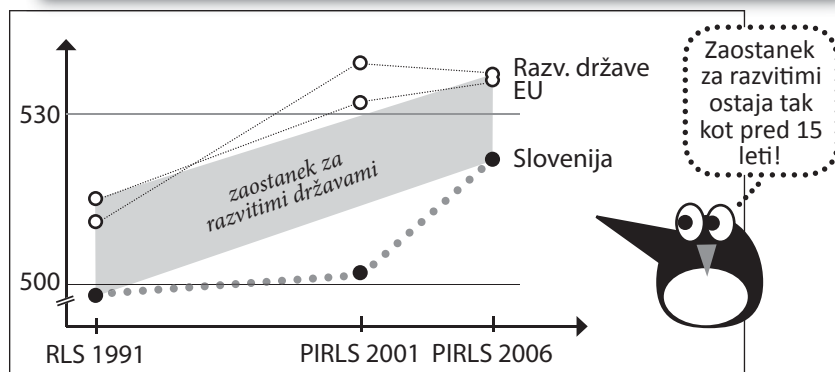
*Smo med tistimi državami, kjer je **napredek največji**, kljub temu pa po absolutnem bralnem dosežku zaostajamo za večino evropskih držav.”*

(Mag. Marjeta Doupona Horvat⁴⁰)

Če bralna pismenost slovenskih šolarjev zaostaja za vrstniki iz večine evropskih in razvitih držav, se lahko torej tolažimo vsaj s tem, da smo med tistimi državami, kjer je bil v zadnjih letih napredek največji. Pa je to čisto res? Smo z močnim naraščanjem bralne pismenosti res med državami z največjim napredkom?

Neprijetna resnica št. 45!

Raven bralne pismenosti slovenskih šolarjev se je v petnajstih letih res pomembno dvignila, vendar nič bolj kot v povprečju v drugih razvitih državah (Slika 8). Nikakor nismo med državami z največjim napredkom! O tem bi lahko pogojno govorili med leti 2001 in 2006, pa še to le zato, ker smo v prejšnjih 10 letih tako zaostali za drugimi! Zaostanek naših devetletnikov za povprečno bralno pismenostjo za vrstniki iz razvitih držav je v petnajstih letih ostal približno nespremenjen!

Slika 8: Bralna pismenost devetletnikov, RLS 1991³⁴, PIRLS 2001⁷ in PIRLS 2006⁷.

Neprijetna resnica št. 46!

Poskok bralne pismenosti slovenskih šolarjev med letoma 2001 in 2006 in zmanjšanje zaostanka za razvitimi državami sta le navidezna posledica tega, da je v prejšnjem desetletju (od 1991 do 2001) bralna pismenost naših šolarjev stagnirala, zaostanek za razvitimi državami pa rasel.

Zmanjšanje zaostanka za razvitimi državami med letoma 2001 in 2006 je torej zgolj posledica tega, da so v prejšnjem desetletju slovenski šolarji povečali zaostanek za vrstniki iz teh držav. V letu 2006 se torej nismo prebili med zvezde, le vrnili smo se tja, kjer smo nekoč že bili, še vedno za razvitimi državami. Ali je v bil novi devetletni program tisti, ki je v zadnjem hipu rešil slovensko šolo pred padcem v brezno nepremostljivega zaostanka za razvitimi državami (med šolarji v raziskavi PIRLS 2006 je bilo namreč že polovica učencev 4. razreda devetletke)? Ne, nikakor!

Neprijetna resnica št. 47!

Izboljšanje dosežkov slovenskih šolarjev med letoma 2001 in 2006 je lahko posledica marsičesa, očitno pa ne novega devetletnega programa šole. V letu 2006 so učenci 4. razreda devetletke dosegli "enake" rezultate kot vrstniki v 3. razredu osemletke, čeprav so imeli za sabo eno leto več šole in skoraj 350 ur več slovenščine (Tabela 19b).

Tabela 19b: Povprečni dosežki devetletnikov pri bralni pismenosti, PIRLS 2006⁷.

	RLS 1991	PIRLS 2006	3. razred osemletke	4. razred devetletke
Slovenija	498	522	521	523
Razvite države ¹	511	537		
Države EU ³	515	536		

Za ta rezultat so osemletkarji v **treh** letih rabili približno **500** ur slovenščine!

Za ta rezultat so devetletkarji v **štirih** letih rabili približno **850** ur slovenščine!

Neprijetna resnica št. 48!

Dejstvo, da je trend naraščanja bralne pismenosti v Sloveniji primerljiv s povprečnim trendom v drugih razvitih državah, verjetno pomeni, da spremembe niso zasluga izboljšane opismenjevanja. Bolj verjetno so zgolj posledice širših trendov, ki se izražajo v vseh razvitih državah (na primer izpostavljenosti številnejšim informacijam zaradi novih medijev).

RAZISKAVA: PISA

Druga za pismenost pomembna študija je raziskava PISA (Programme for International Student Assessment), ki med drugimi kompetencami ugotavlja tudi bralno pismenost petnajstletnih šolarjev.

Namen raziskave PISA je na mednarodni ravni omogočiti državam, da z enakimi preizkusi v enakih pogojih ugotavljajo kakovost, pravičnost in učinkovitost svojih šolskih sistemov. Državam omogoča prepoznavati, kako uspešno njihov šolski sistem pripravlja otroke na izzive prihodnosti in kakšne kompetence jim "daje" v primerjavi s kompetencami, ki jih pridobijo njihovi enako stari vrstniki v drugih državah.

Ker so v Sloveniji petnajstletniki dijaki prvega letnika srednje šole, ki so pred kratkim zaključili osnovnošolsko izobraževanje, raziskava PISA ponuja odlično priložnost za ugotavljanje kakovosti osnovne šole.

Raziskava pod okriljem organizacije OECD (Organisation for the Economic Cooperation and Development) poteka od leta 2000 naprej, izvaja se vsaka tri tri leta, Slovenija pa v njej sodeluje od leta 2006. Zadnja raziskava PISA 2009 je zajela učence iz 65 različnih držav in samostojnih šolskih področij.

Kaj smo lahko slišali in brali o rezultatih raziskave PISA:

Smo zadovoljni, da so rezultati dobri. ... PISA, ki je poleg matematične merila tudi naravoslovno in bralno pismenost, pa prav tako kaže, da so rezultati spodbudni. ... PISA in PIRLS, obe raziskavi merita v prvi vrsti učinkovitost šolskih sistemov!

(Dr. Damjan Štefanc o rezultatih PISE 2006 in PIRLS 2006.)¹⁹

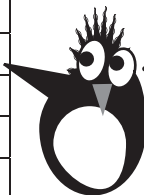
Odzive na raziskavo PISA 2006 v delu slovenske “šolske stroke” najboljše ponazarja naslov članka v enem od slovenskih dnevnikih časopisov ob predstavitvi rezultatov: “Slovenski učenci so v PISA 2006 blesteli”.

Neprijetna resnica št. 49!

Slovenski učenci pri bralni pismenosti v raziskavi PISA 2006 niso niti blesteli, niti niso na kak drug način posebno štrleli iznad povprečja razvitih držav (Tabela 20).

Tabela 20: Povprečni dosežki učencev pri bralni pismenosti, PISA 2006¹⁶.

	PISA 2006
Slovenija	494
Razvite države ²	496
Države EU ³	491
Države OECD ⁴	489

Hej, to pa ni nek posebno blesteč rezultat!

V letu 2006 so naši šolarji dosegli rezultat v okviru povprečja razvitih držav. Nič manj, a tudi nič več. Marsikateri izraz zadovoljstva in veselja ob teh rezultatih je bil torej pretiran. A se ob njih nihče ni posebno obregnil: rezultati so se zdeli dobri in PISA 2006 je bila navsezadnje prva primerjalna raziskava bralne pismenosti slovenskih šolarjev ob koncu osnovne šole. Ali pa je bila res?

Neprijetna resnica št. 50!

Pravzaprav ni bila prva raziskava. Bralno pismenost šolarjev v zadnjem razredu osnovne šole je petnajst let prej merila že raziskava RLS 1991, ki pa so jo malo pozabili (morda tudi zato, ker v njeni luči rezultati PISA 2006 niso bili več tako blesteči).

Tabela 20a: Povprečni dosežki učencev pri bralni pismenosti, RLS 1991³⁴ in PISA 2006¹⁶.

	RLS 1991	PISA 2006	razlika
Slovenija	532	494	-38
Razvite države ²	526	496	-30
Države EU ³	522	491	-31
Države OECD ⁴	525	489	-36

Leta 1991 smo bili še nad povprečjem razvitih držav, leta 2006 pa ne več!

“Pozabljena” raziskava RLS iz leta 1991 torej postavlja rezultate PISA 2006 v novo perspektivo. Naši šolarji so na področju bralne pismenosti že leta 1991 presegali povprečje vrstnikov v razvitih državah; v letu 2006 so bili “navdušujoči” rezultati PISE celo manj ugodni kot pred petnajstimi leti.

Če bi ob obravnavi rezultatov PISE 2006 upoštevali tudi petnajst let stare dosežke slovenskih osmošolcev, bi se optimistično navdušenje morale umakniti preudarni previdnosti (posebno po tem, ko so v istem letu rezultati raziskave PIRLS opozorili na naučinkovitost nove devetletke v prvih letih opismenjevanja). Da bi bile treznejše ocene rezultatov PISE 2006 in nekaj več previdnosti še kako na mestu, se je pokazalo takoj, ko so luč sveta uzrli prvi podatki PISE 2009, ki je kot prva raziskava zajela tudi tiste učence, ki so vseh devet let osnovne šole opravili po prenovljenem programu, se pravi v devetletki.

Neprijetna resnica št. 51!

Slovenski učenci v raziskavi PISA 2006 niso niti blesteli, niti niso na kak drug način posebno štrleli iznad povprečja razvitih držav. Čeprav povprečni, pa so bili dosežki takratnih šolarjev res naravnost blesteči v primerjavi z rezultati, ki so jih dosegli njihovi nasledniki v raziskavi PISA 2009 tri leta pozneje (Tabela 20b).

Hudo neprijetna resnica št. 52!

Bralna pismenost slovenskih učencev po prenovi osnovne šole pomembno zaostaja za vrstniki iz razvitih držav; pred dvajsetimi leti je bila situacija ravno nasprotna (Tabela 20b, Slika 9).

Tabela 20b: Povprečni dosežki, bralna pismenost, RLS 1991³⁴ (originalni rezultati in rezultati z upoštevanom korekcijo 22 točk, ki omogoča primerjavo med rezultati RLS 1991 in PISA, po Allerup in Mejding, 2003⁴¹), PISA 2006¹⁶ in 2009⁸.

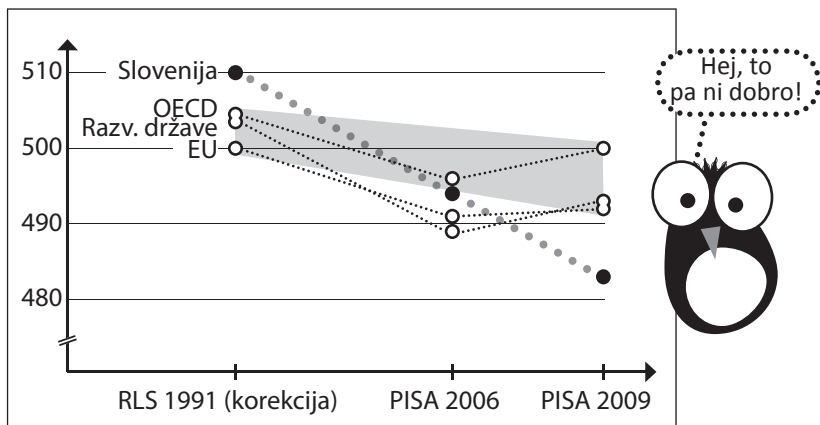
	RLS 1991	korekcija RLS 1991	PISA 2006	PISA 2009	razlika 1991 (kor) in 2009
Slovenija	532	510	494	483	-27
Razvite države ²	526	504	496	500	-4
Države EU ³	522	500	491	492	-8
Države OECD ⁴	525	503	489	493	-10

Če se je v letu 2006 (z veliko mero naivnosti, optimizma, ustvarjalnega "strokovnjačenja" in ignoriranja starejših podatkov) v rezultatih raziskave PISA še dalo prepoznati razlog za nekritično navdušenje, v letu 2009 tudi še tako velika količina optimizma in ustvarjalnosti ni več mogla pomagati pred padcem na trdna tla in soočenjem s padcem ravni bralne pismenosti med slovenskimi šolarji. Ta padec ravni bralne pismenosti zajema kar dva strašljiva podatka:

- spoznanje, da je v primerjavi z vrstniki iz razvitih držav bralna pismenost slovenskih šolarjev ob koncu osnovne šole v dvajsetih letih močno nazadovala,
- spoznanje, da se je velik padec bralne pismenosti zgodil prav med letoma 2006 in 2009, ko se je povečeval delež dijakov, ki so osnovno šolo opravili po novem devetletnem programu.

Neprijetna resnica št. 53!

Raziskava PISA 2009, v kateri so slovenski učenci dosegli slabše rezultate kot v letu 2006, je zajela tudi učence, ki so obiskovali »novo« devetletko in so imeli za sabo eno leto več šole (v povprečju pa tudi do 170 ur več slovenščine kot vrstniki v osemletki)! Kljub enemu letu več šole in večjemu številu ur njihova pismenost ni bila nič boljša od pismenosti vrstnikov, ki so v osnovno šolo hodili pretežno po starem programu!

Slika 9: Gibanje dosežkov ob koncu OŠ, RLS 1991³⁴ (z upoštevanjo korekcijo 22 točk, po Allerup in Mejding, 2003⁴¹), PISA 2006¹⁶ in PISA 2009⁸.

Čeprav Slika 9 ne pomeni neposredne primerjave med podatki različnih raziskav, omogoča vpogled v trende bralne pismenosti slovenskih šolarjev ob zaključku osnovne šole v primerjavi z vrstniki iz razvitih držav. Ta gibanja so seveda vse prej kot spodbudna in razveseljiva.

Izrazit padec bralne pismenosti med letoma 2006 in 2009 nujno vzbuja vprašanje, ki sem ga že nakazal na prejšnji strani: kaj ga je sprožilo? Kaj je zakrivilo padec dosežkov slovenskih šolarjev v le treh letih? Na "strokovne" odgovore na vprašanje, ki bi moralo biti eno od najpomembnejših vprašanj za vse, ki se ukvarjajo s šolstvom, ni bilo treba čakati dolgo. Kmalu po objavi zaskrbljujočih rezultatov PISA 2009 smo lahko prebrali oceno, da *"bi lahko postavili hipotezo, da gre najmočnejše dejavnike nekoliko slabših dosežkov od pričakovanih iskati bolj zunaj same šolske institucije kot v njej"* (Dr. Darko Štrajn, Šolski razgledi, 21.1.2011).

Od kod takšna ocena? Bi lahko res postavili hipotezo, da gre najmočnejše dejavnike slabših dosežkov iskati bolj zunaj šole kot v njej? Seveda! A enako upravičeno in utemeljeno bi lahko slabšo bralno pismenost slovenskih šolarjev povezali z naraščanjem populacije rjavih medvedov v Sloveniji, ali z nagajanjem v alu folijo zavitih zelenih možicljcev iz letečih krožnikov. Blodnje o medvedih in vesoljcih se seveda ne slišijo resne. In tudi niso; tako kot je strokovno neutemeljena in neresna ocena, da gre vzroke za slabše rezultate slovenskih šolarjev iskati izven šole.

Neprijetni rezultati PISE 2009 bi si zaslužili bolj poglobljeno analizo od praznega pleteničenja. Strokovno gledano ocene o zunanjih vzrokih za slabše bralne dosežke slovenskih šolarjev tehtajo manj od papirja, na katerem so zapisane. Pri tem niti ni pomembno, ali so posledica pobožnih želja, ali načrtnega spuščanja meglene zavese nad neprijetne rezultate šolske prenove, ki bi lahko spravili v stisko nekatere njene snovalce in načrtovalce, ali česa tretjega. Pomembno je, da so nevarne in škodljive, če pozornost usmerjajo stran od globljih problemov slovenske šole.

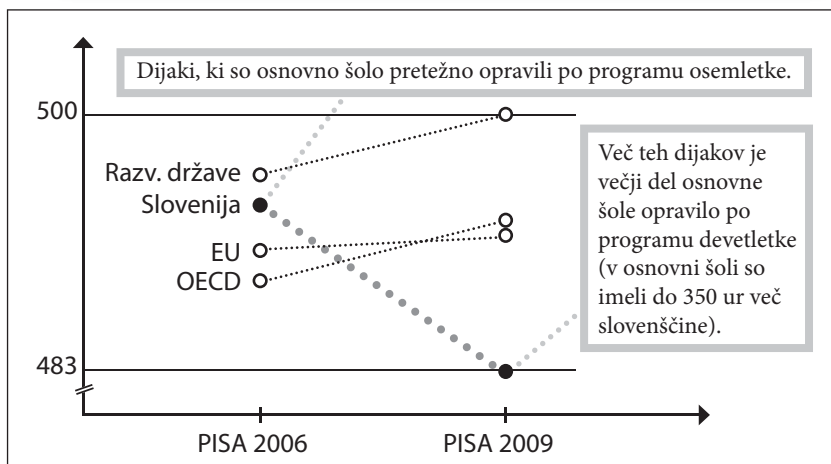
Ocene, da gre vzroke za padec dosežkov slovenskih šolarjev od leta 2006 do 2009 bolj iskati zunaj šole kot v njej, bi lahko bile verodostojne, če bi temeljile na spoznanju, da so se v teh treh letih v družbenem in kulturnem okolju slovenskih šolarjev zgodile pomembne spremembe, večje od sprememb znotraj šole. Pa se je med letoma 2006 in 2009 zgodilo kaj, kar bi lahko pojasnilo tako velik padec bralne pismenosti dijakov, ki so pravkar zaključili osnovno šolo in vstopili v srednjo šolo? Zdi se, da v slovenski družbi takšnih sprememb ni bilo. Med letoma 2006 in 2009 se je sicer res zgodilo nekaj pomembnega, a ta sprememba nima zveze z dogajanjem zunaj šol, pač pa (nasprotno kvazistrokovnim ocenam) kaže, da je vzroke za padec pismenosti šolarjev najbolj smotrno najprej

iskati v šoli. V bistvu gre za zelo preprosto stvar, ki pa so jo nekateri bolj kratkovidni mojstri "šolske stroke" očitno (hote ali nehote) prezrli: vzorec učencev v raziskavi PISA 2009 se pomembno razlikuje od vzorca iz leta 2006! Raziskava PISA 2006 je namreč zajela učence, ki so osnovno šolo pretežno opravili po »starem« programu osemletke. Raziskava PISA 2009, v kateri so naši šolarji dosegli občutno slabše rezultate, pa je tri leta pozneje zajela več tistih, ki so celotno osnovno šolanje, ali vsaj v delu osnovnega šolanja obiskovali »novo« devetletko (Slika 10).

Raziskava PISA 2009 je torej zajela učence, med katerimi je bilo več takšnih, ki so šli vsaj skozi del programa nove devetletke, so v povprečju dlje časa obiskovali šolo in so imeli v osnovni šoli več ur slovenščine. In vendar je njihova bralna pismenost slabša!

Neprijetna resnica št. 54!

Raziskava PISA 2009 je zajela pretežno učence, ki so zadnja tri leta šole opravili po novem devetletnem programu in del učencev, ki so obiskovali celo »novo« devetletko in so imeli za sabo eno leto več šole (v osnovni šoli so imeli 350 ur več slovenščine kot vrstniki v raziskavi PISA 2006)! Kljub temu je bila bralna pismenost teh učencev pomembno slabša kot bralna pismenost njihovih predhodnikov (ki so osnovno šolo pretežno opravili po starem programu) v raziskavi PISA 2006 (Slika 10)!

Slika 10: Povprečni dosežki učencev pri bralni pismenosti, PISA 2006¹⁶ in PISA 2009⁸.

Ti podatki seveda opozarjajo, da je vzroke za padec bralne pismenosti od leta 2006 do 2009 še kako smiselno iskati znotraj šole, ne pa kot kratkovidna kokoš dirjati naokrog med iskanjem namišljenih zunanjih sovražnikov slovenske šole in povzročiteljev tega neprijetnega pojava.

K ugotavljanju, v katerem grmu tiči zajec zmanjšane pismenosti slovenskih šolarjev, lahko podatki PISE 2009 pomembno prispevajo tudi zato, ker omogočajo neposredno primerjavo učencev, ki imajo za sabo vseh devet let devetletke z vrstniki, ki so pretežni del šole (prvih pet razredov) opravili po starem programu, potem pa še tri razrede po novem prenovljenem programu.

Neprijetna resnica št. 55!

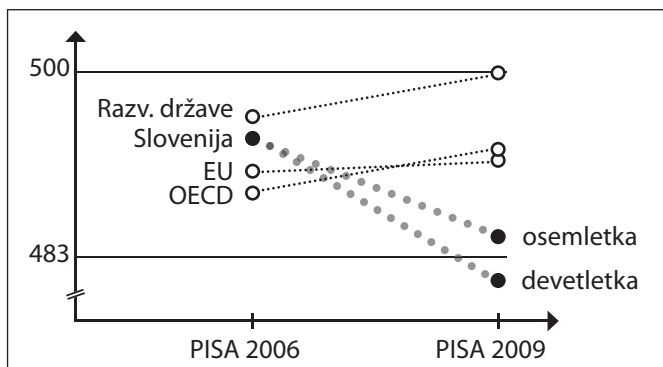
Primerjava bralne pismenosti učencev, ki imajo za sabo celo devetletko z vrstniki, ki so pretežni del šole opravili še po starem programu, ne daje razlogov za zadovoljstvo: novi devetletni program kljub eno leto daljšemu šolanju in 350 uram več slovenščine zapuščajo nekoliko manj pismeni mladostniki (Tabela 20c)!

Tabela 20c: Dosežki učencev pri bralni pismenosti, PISA 2006¹⁶ in PISA 2009⁸.

	PISA 2006	PISA 2009		
Slovenija	494	483	←	485 "osemletka"
Razvite države ²	496	500	←	481 "devetletka"
Države EU ³	491	492		
Države OECD ⁴	489	493		

Primerjava obeh skupin opozarja, da je bila bralna pismenost učencev po zaključeni osemletki nekoliko boljša od bralne pismenosti vrstnikov po zaključeni devetletki (slika 10a).

Razlika je morda na prvi pogled nepomembna. Vendar sama dosežka enih in drugih učencev ne razkrivata ključnega podatka: za slabšim dosežkom devetletkarjev se skriva eno leto več šole, več ur pouka vseh predmetov (*1680 ur več, oziroma 25 odstotkov več šolskih ur*) in več ur pouka slovenščine (*350 ur več, oziroma 40 odstotkov več ur slovenščine*). Če upoštevamo te podatke, rezultat šolske prenovе in devetletke ni več zaskrbljujoč, pač pa ga lahko označimo le z eno besedo: katastrofalen.

Slika 10a: Povprečni dosežki učencev pri bralni pismenosti, PISA 2006¹⁶ in 2009⁸.

Neprijetna resnica št. 56!

Če raziskavi PISA in PIRLS med drugim res merita učinkovitost šolskih sistemov (če ju po celem svetu razumejo tako, ni nobenega razloga za to, da bi ju pri nas razumeli drugače), nespodbudna bralna pismenost naših šolarjev v zadnjih letih vodi k edinemu možnemu sklepu in žalostnemu spoznanju, da smo stari in nadpovprečno učinkovit sistem opismenjevanja zamenjali z manj učinkovitim opismenjevanjem v devetletki!

ZA KONEC POGLAVJA

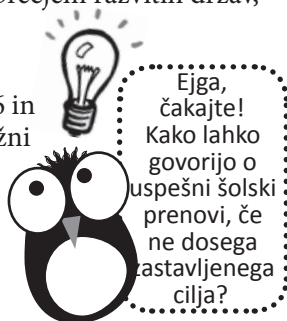
Dva pomembna cilja ob prenavljanju programa osnovne šole sta bila *izboljšati funkcionalno pismenost* in *usposobiti učence za učinkovito in kakovostno komunikacijo v materinščini!* “Nova” devetletka bi torej morala pripravljati bolj pismene učence od “stare” osemletke.

Mednarodne raziskave bralne pismenosti kažejo drugače. Podatki o tem, kako (ne)uspešno nov devetletni šolski program uresničuje s pismenostjo povezane cilje, bi v rumenem časopisju sodili pod rubriko: *saj ni res, pa je!* Vendar ti podatki ne sodijo v rumeno časopisje, pa tudi nič šaljivega ni v njih. Pri opismenjevanju prihodnjih generacij gre pač za tako resne stvari, da je edini primeren komentar: kako se je lahko zgodila takšna katastrofa!

Kaj torej kažejo rezultati mednarodnih raziskav bralne pismenosti šolarjev?

1. Če raziskavi PISA in PIRLS merita učinkovitost šolskih sistemov, se slovenskim osnovnošolcem, njihovim staršem, njihovim učiteljem in Slovenski družbi slabo piše.
2. Leta 1991 (raziskava RLS 1991) so bili slovenski šolarji ob koncu osnovne šole bolj bralno pismeni od povprečnih vrstnikov v razvitih državah; danes zaostajajo za njimi (PISA 2009)!
3. Raziskava PIRLS 2006 opozarja: bralna pismenost naših četrtošolcev je pod povprečjem razvitih držav, oziroma držav EU!
4. V nasprotju s "strokovnimi" ocenami o močnem naraščanju bralne pismenosti med devetletniki (*"napredek je izrazito večji kot v drugih državah"*), podatki (le zakaj spregledane?) raziskave RLS 1991 opozarjajo, da bralna pismenost naših šolarjev sicer res nekoliko narašča, zaostanek za razvitimi državami pa ostaja konstanten.
5. Rezultati raziskave PIRLS 2006 opozarjajo: bralna pismenost današnjih četrtošolcev je enaka kot je bila pismenost tretješolcev v stari osemletki (čeprav so v šolo hodili eno leto manj)! Raziskava neizprosno opozarja, da na področju bralne pismenosti devetletka ni prinesla pridobitev, prej nasprotno: za rezultat, ki so ga dosegli učenci v osemletki po približno 500 šolskih urah slovenščine, so v devetletki rabili približno 850 ur slovenščine (40 odstotkov več ur).
6. Raziskava PISA 2009 opozarja: bralna pismenost naših učencev po zaključeni osnovni šoli je znatno pod povprečjem razvitih držav, oziroma držav EU!
7. Dramatičen padec pismenosti učencev po končani osnovni šoli se je zgodil med 2006 in 2009, ko je rasel delež dijakov, ki so pretežni del osnovne šole opravili v devetletki (z enim letom več slovenščine)!
8. V raziskavi PISA 2009 so učenci, ki so imeli za sabo devet let devetletke dosegli nekoliko manj od vrstnikov, ki so v šolo hodili leto dni manj in pretežno v stari osemletni program.

9. Rezultati mednarodnih raziskav in nacionalnih preverjanj znanja opozarjajo, da danes slovenska šola ne dosega ključnih ciljev šolske prenove: **IZBOLJŠATI FUNKCIONALNO PISMENOST IN USPOSOBITI UČENCE ZA UČINKOVITO IN KAKOVOSTNO KOMUNIKACIJO V MATERINŠČINI!**

Neznosna lahкотnost ustvarjalnega strokovnjaštva!

Rezultati raziskav PISA 2006 in 2009 opozarjajo na še eno zanimivost: kako prožna je lahko slovenska "šolska stroka" pri analizi in pojasnjevanju rezultatov mednarodnih raziskav!

2006 ... ko "stroka" rezultate slovenskih šolarjev oceni kot dobre, PISA meri učinkovitost šolskega sistema in ugotavlja raven učinkov izobraževanja:

PISA in PIRLS, obe raziskavi merita v prvi vrsti učinkovitost šolskih sistemov. (Dr. Damjan Štefanc)⁹

Če spregovorimo konkretno o Sloveniji, je z njenim vključevanjem v mednarodne primerjalne študije znanja mogoče ugotavljati ravni učinkov izobraževanja. ... V Sloveniji smo na tem področju preko Pedagoškega inštituta vključeni v takšne projekte v okviru IEA in PISA (Dr. Darko Štrajn)³⁴

2009 ... ko "stroka" rezultate slovenskih šolarjev oceni kot manj zadovoljive, PISE ne gre povezovati z učinkovitostjo šolskega sistema:

Ob ugotovitvah o stanju bralne pismenosti pa imamo izraziti zgled, ob katerem se je treba močno ugrizniti v jezik, preden spet obtožimo šolo, da je »vsega kriva«. ... V našem primeru bi lahko postavili hipotezo, da gre najmočnejše dejavnike nekoliko slabših dosežkov od pričakovanih iskati bolj zunaj same šolske institucije kot v njej. (Dr. Darko Štrajn)¹²

Stari,
se ti to zdi
strokovno?

Pravzaprav ... nee!
Ampak saj veš, jaz sem
samo butast pingvin.
Mogoče sem preveč omejen,
da bi razumel te stvari!

